

FAKTA

Navn: Anja Enggren
Alder: 42 år
Privat: Har en kæreste
Job: Forfatter
By: Allerød

ENKE SOM 34-ÅRIG

Bliver jeg NOGENSINDE GLAD? igen?

Hun kyssede ham på panden, og deres femårige datter lagde en tegning med et stort rødt hjerte på hans mave. Da Anja Enggren forlod hospitalet som enke for otte år siden, var hun i tvivl om, hvorvidt hun nogensinde ville blive glad igen. I dag véd hun, at det var muligt. Men hun ved også, at sorgen tager tid – og at den følger med, når livet begynder på ny.

Sygeplejersken kiggede alvorligt på hende... Spurgte, om hun var klar over, at hendes mand var ved at dø. Anja Enggren trækker på skuldrene ved tanken om den martsdag for otte år siden, da sygeplejersken bankede på døren og spurgte, om hun måtte tale med hende et øjeblik. "Indtil da havde jeg klynget mig til håbet om, at der ville ske et mirakel," siger Anja. Set i bakspejlet synes hun selv, det lyder underligt – men den dag tilbage i 2003 var det vitterlig først, da hun kiggede ind i sygeplejerskens alvorlige øjne, hun turde sige det højt... Turde erkende, at den mand, hun elskede, og som hun havde giftet sig med to år tidligere, og som var far til hendes femårige datter, var

ved at dø. Og da hun åbnede døren til hans stue, var det for at sige farvel. "Jeg gik bare tilbage og holdt ham i hånden. Jeg fik redt op ved siden af hans seng, og den nat turde vi for første gang indrømme over for os selv og hinanden, at vi vidste, hvordan det ville ende." Anjas øjne er alvorlige – men gemmer på et lille smil. For hun er glad for de ord, de fik sagt den sidste nat. For, at hun fik fortalt sin mand, at han ikke skulle være bange, at hun var sikker på, han ville komme et godt sted hen. Og at hun ikke havde fortrudt et eneste øjeblik af det liv, de havde haft sammen.

MODERMÆRKET

Udenfor skinner sommersonen på Allerød og kaster kantede skygger ned på terrassen ved

det gule rækkehus. Indenfor ligger den bog på reolen, som har været undervejs de sidste otte år, og som hendes venner og familie kommer senere for at bladre i og sige tillykke med. På titelbladet strækker det grønne græs sig mod den gule himmel, og bogstaverne former ordene: 'Bliver jeg glad igen?' Egentlig havde Anja godt lagt mærke til modermærket og til, at det var vokset. Så hun forsøgte at overbevise kæresten om, at han skulle gå til lægen. Bare for at få tjekket, at der ikke var noget galt. For det var der selvfølgelig ikke. Men da hun tilfældigt faldt over en brochure om modermærkekræft, begyndte uroen alligevel at tage til. "Det lignede lidt for meget det, som Lennart havde på brystet. Og han kom da også af sted til lægen ret hurtigt." ►

Da han efterfølgende blev sendt videre til hudlæge – og derefter til Rigshospitalet i København – blev hun lidt mere urolig. Og da de kort efter fik at vide, at det var ondartet modernærkekræft, var de chokerede. Men de var ikke i tvivl om, at det selvfølgelig kunne helbredes.

"Vi var sikre på, at lægerne kunne fikse det, og tanken om døden strejfede os overhovedet ikke." Lennart fik fjernet modernærket og siden en stor del af armhulen, og de fik at vide, at der var 99 procents sikkerhed for, at kræften var væk. Så livet fortsatte. Dog med nye prioriteter. "Fra at have været en festabe, som elskede fodbold, flyttede Lennart sit fokus over på familien. På mig, vores datter Emilie, vores hus og hans elskede have."

Anja smiler.

For de nye prioriteter betød også, at Lennart endelig kom ned på knæ. Og da de gik op ad kirkegulvet den 2. juni 2001, var det den perfekte dag – selvom sommerregnen trommede på festteltet, så de næsten ikke kunne høre den tale, Lennart havde været så nervøs for, men som endte med at blive utrolig smuk. "Sygdommen gjorde, at vi havde endnu mere brug for at vise vores kærlighed til hinanden og til vores omverden," forklarer Anja Enggren, som i dag er 42 år.

ET SMÆLD I MAVEN

Det var en lun sommeraften i august, et års tid efter brylluppet, uroen vendte tilbage. For Lennart mærkede pludselig et smæld i maven. Ikke specielt smertefuldt, men bare en underlig fornemmelse.

"Vi blev lidt urolige. Men han havde jo gået til kontrol de sidste par år, så det kunne selvfølgelig ikke have noget med kræften at gøre." Men da de i oktober trådte ind på lægens kontor på Rigshospitalet for at få endeligt svar på de mange prøver, kunne de godt se på lægens ansigt, at det ikke var gode nyheder. Samtidig undrede Anja sig over, at der også var en sygeplejerske til stede.

"Vi vidste godt, at nyhederne nok ikke ville være gode. Selvom vi forventede, at lægerne naturligvis havde en plan klar for behandlingen." Planer var der imidlertid ingen af. Den 36-årige mand, som sad ved siden af hende og tilsyneladende var frisk og rask, kunne nemlig ikke helbredes. Kræften havde spredt sig, og det eneste, lægerne kunne tilbyde, var en eksperimentel behandling i Odense.

"Jeg var i chok. Og Lennart blev ved med at spørge, som om ordene ikke rigtig ville træn-

ge ind. Og jeg fandt jo så ud af, at sygeplejersken var med for at tilbyde Kleenex og trøst." Anja og hendes mand græd sammen. Og da de gik, var de blevet praktiske, for der skulle være styr på papirer, pensioner, forsikringer og på, hvad der skulle ske med huset, hvis Anja blev alene. Men deres følelser talte de aldrig rigtig om – om angsten eller døden.

"Jeg tror, jeg var bange for at bryde håbet ved at tale om døden," siger hun. De var dog ikke i tvivl om, at de skulle prøve den eksperimentelle behandling. For hvad var alternativet?

"Vi turde ikke lade være, men lige så snart Lennart gik i gang med behandlingen, blev han for alvor syg."

FARVEL TIL HÅBET

De næste fire-fem måneder pendlede Anja mellem København og Odense. Hun forsøgte at passe sit job som chefsekretær og IT-koordinator i NCC, samtidig med at hun skulle være der – og være stærk – for sin mand og sin lille datter.

"Jeg var parat til at gøre alt og prøve alt. Så jeg opsøgte også alternative behandlinger og fik f.eks. Lennart til at indtage hajbrusk, som jeg havde læst om i en bog."

Efterhånden som månederne gik, kunne de dog se, at behandlingen ikke havde nogen effekt.

Men det var først, da

Lennart blev indlagt på Hillerød Sygehus, og sygeplejersken

fortalte Anja, hvor det bar hen, hun rigtig accepterede det.

"Det var først dér, jeg turde sige farvel til det håb, der havde holdt mig oppe hele vejen."

Da Lennart drog sit sidste åndedrag den 17. marts 2003, gik Anja ud på gangen for at finde Emilie – og fortælle hende, at hendes far var død.

"Vi talte om, at han havde det godt et andet sted, og hun kiggede op... Som for at sige farvel. Det var – og er stadig – den største smerte, at hun skal leve livet uden sin rigtige far." Anja holder inde et øjeblik.

Selvom det er otte år siden, husker hun det, som var det i går. Hvordan hun kyssede Lennart på panden, hvordan Emilie aede ham på kinden. Hvordan sygeplejerskerne tog datteren med ud for at tegne en fin tegning til far, mens Anja måtte foretage det sværeste telefonopkald i sit liv.

"At ringe til en mor og far og fortælle dem, at deres søn er død – det var simpelthen modbydeligt."

Da Anja kom tilbage, lagde de Emilies tegning

på fars mave. Et stort rødt hjerte. Der blev tændt stearinlys, og kort efter kom familien. "Det hele var indtil da foregået ret mekanisk. Det var først, da jeg så mine egne og Lennarts forældre, jeg brød sammen og kunne få trøst."

Senere på aftenen forvandlede solnedgangen himlen til et flammehav af rødt, orange og gult, og Anja var sikker på, at det ikke var tilfældigt.

"Jeg var slet ikke i tvivl om, at det var for Lennarts skyld, himlen var så smuk."

Da hun gik ud fra hospitalet den nat, var det med Lennarts vielsesring i lommen og en følelse af tomhed og lettelse over at være færdig med hospitaler, alt imens følelsen af sorg genererede spørgsmålet om, hvorvidt hun nogensinde ville blive glad igen.

SVÆRT AT GIVE SLIP

Den første tid forblev Anja i sin osteklokke. Hun ordnede de praktiske ting, tog sig af sin datter og prøvede at svare på den femåriges spørgsmål om, hvorfor hun ikke havde reddet hendes far. Samtidig skulle hun tale med bedemanden, med præsten, vælge kiste, skrive dødsannonce. Og forsøge at hænge sammen – indeni og udenpå.

"Jeg var overrasket over, hvor mange praktiske ting jeg pludselig skulle forholde mig til, samtidig med at jeg var i sorg. Men jeg fik god hjælp af familien, og vi fik både grædt og grinet sammen."

Bisættelsen blev, som hun havde ønsket. Og gravøllet blev med fadøl og masser af venner – helt i Lennarts ånd. Omkring 14 dage efter bisættelsen startede Anja på arbejde igen og forsøgte at

opretholde en normal hverdag. Samtidig ville hun ikke give slip på Lennart. Hun havde brug for at holde fast i følelsen af, at han stadig var i deres hus og var en del af hendes og datterens liv – og at han passede på dem.

"Jeg havde et dybfølt behov for at vide, at han var der et sted. Det fik jeg bekræftet hos en

clairvoyant. Men samtidig med at det gav en tryghed at vide, at Lennart stadig var til stede, gjorde det også, at Anja ikke rigtig kunne give slip. Og ikke for alvor kom i gang med at bearbejde sorgen.

Af og til gik hun ud med veninder, men Lennarts død fyldte det hele. Og hun kunne ikke forestille sig nogensinde at blive glad igen – for slet ikke at tale om at møde en ny kærlighed.

I dag ser Anja Enggrens virkelighed helt anderledes ud. Fra væggen smiler tre teenagepiger i hver deres ramme ud i det lyse rum. Og fra fotoet på reolen laver en smilende Anja kanner bag hovedet på en bredskuldret, mørkhåret mand.

Da Anja begyndte at tale med Rolf, når de afleverede deres døtre til dans, havde hun følelsen af at blive mødt med ►

"Jeg tror, jeg var bange for at bryde håbet ved at tale om døden."

ægte interesse og forståelse. "Der var god kemi, og Rolf var nysgerig og empatisk og bare nem at tale med. Der begyndte jeg at få øjnene op for, at jeg måske ikke skulle være alene resten af livet. Anja smiler – efterhånden begyndte hun at glæde sig ekstra meget til datterens danseundervisning hver anden søndag. Men de sommerfugle, hun kunne mærke i maven, baskede ikke bare af glæde, men flaksede også forvirrede rundt. For så længe Lennart stadig havde så stor plads i hendes hjerte, var der ikke ordentligt plads til Rolf.

"Det var en meget vanskelig periode. Samtidig med at jeg var i sorg, var jeg forelsket, og følelserne clashede fuldstændig i hovedet på mig. Jeg kunne ligge hjemme hos den mand, jeg var forelsket i, og hulke over et spøgelse. Samtidig var Anja nervøs for, om hendes omgivelser ville synes, det var for tidligt. "Det var vigtigt for mig, at mine omgivelser – især Lennarts forældre – accepterede mit forhold til Rolf. Og da de fortalte, at de var glade på mine vegne, var det simpelthen så dejligt. Men Anjas heftige grådudbrud og forvirring blev ikke mindre. Og tvivlen var konstant med, når hun var sammen med Rolf.

MINDER PÅ SKRIFT

Derfor tog hun kontakt til Kræftens Bekæmpelse, hvor en rådgiver hjalp hende med at få sat ord på følelserne og skabe rum til Rolf. "Det hjalp mig meget endelig at få taget fat på sorgen og give mig selv lov til at mærke den." Samtidig tog Anja orlov fra sit job. Hun havde brug for ro og havde et ønske om at skrive de

tanker ned, som kørte rundt i hovedet på hende.

"Jeg var rigtig bange for at komme til at glemme, og derfor var det en stor hjælp at skrive alle tanker ned. På den måde kunne jeg også lægge dem lidt væk." Samtidig havde Anja stor lyst til at rejse. Så da muligheden bød sig for at komme til Australien med Emilie, greb hun den. Og et eller andet sted undervejs, gav hun slip på Lennart.

"Samtidig med at jeg var i sorg, var jeg forelsket, og følelserne clashede fuldstændig i hovedet på mig."

"For første gang var det Rolf, jeg savnede noget så inderligt. Og da jeg kom hjem, var tvivlen helt væk, og jeg følte, jeg kunne give ham hele mit hjerte."

Anja smiler. Selvom hun føler, hun har sagt farvel, er det ikke mere farvel, end at Lennart altid vil være en del af hendes liv – først og fremmest fordi han er Emilies far.

"Bare det, at hun er her, er jo et produkt af ham. Lennart er blevet en naturlig del af livet, og vi mindes ham ikke længere kun med sorg, men med glæde over, hvad han var med til at give os."

13-årige Emilie har en far-kasse på sit værelse. Den gav Anja hende nogle år efter Lennarts død, så hun altid tage den frem, når hun har brug for at mindes sin far. Og da de tekster, som Anja havde skrevet undervejs, efterhånden tog form som en bog, var den allerstørste cadeau da også, at Emilie var glad for det, hun havde skrevet.

"Jeg begyndte jo i sin tid at skrive til hende. Og da hun havde læst bogen og givet udtryk for, hvor glad hun var for, at jeg havde skrevet den, var det jo det hele værd." I dag kan Anja svare ubetinget: "Ja!" på spørgsmålet, som bogen stiller: "Bliver jeg glad igen?" Og selvom det stadig er smertefuldt, at Emilies far ikke kommer med til den forestående konfirmation – og, ude i fremtiden, hendes bryllup – er Rolf den bedste erstatning, hun kunne have ønsket sig. Hele oplevelsen har gjort, at Anja ser livet i et andet lys. "Jeg er blevet bevidst om, at jeg ikke vil spilde tiden på ting, som ikke er vigtige. Og den bevidsthed vil jeg bære med mig resten af livet." ❀

Anja Enggrens bog "Bliver jeg glad igen? Når kræft rammer en ung familie" er den bog, hun selv manglede, da hendes mand blev ramt af kræft. Bogen er udkommet på forlaget LinjeH og kan bl.a. købes på anja-enggren.dk

CITRONTÆRTE MED MARENGS

Tid: 45 minutter
Hviletid, dej: 30 + 30 minutter
Ovntid: I alt 25-30 minutter
Antal kagestykker: 10

Citrontærte er en elegant fransk klassiker, som på en gang er sød og syrlig. Server den som dessert eller til eftermiddagsteen.

TÆRTEBUND:

- 50 g grahamsmel
- 125 g hvedemel
- 1 knivspids salt
- 1 spsk sukker
- 75 g koldt smør
- 3 spsk mælk
- tærteform med løs bund, 26 cm i diameter

CITRONCREME:

- fintrevet skal af 2 citroner, usprøjtede
- saft af 2 citroner (1 dl)
- 1½ spsk hvedemel
- 1 dl mælk

- 3 hele æg
- 3 æggeblommer
- 50 g smør

MARENGS:

- 3 æggehvider
- 150 g sukker
- 1 tsk citronsaft

1. Tærtebund: Bland grahamsmel, hvedemel, salt og sukker i en skål. Skær det kolde smør i tynde skiver og smuldr det i melet. Tilsæt mælk og ælt dejen hurtigt sammen. Klap dejen til en flad cirkel, pak den ind i husholdningsfilm og læg på køl i ca. 30 minutter. Rul den kolde dej ud på et melderisbord, så du får en cirkel på ca. 30 cm i diameter.

2. Fold dejen sammen 2 gange og flyt den forsigtigt over i tærteformen med hænderne under dejen, så den ikke sprækker. Det er ikke nødvendigt at smøre formen først.

3. Tryk dejen forsigtigt ud i formen. Vær især opmærksom på at få den godt ned i kanten.

4. Skær overskydende dej af, så dejen flugter med formens øverste kant. Prik dejen med en gaffel og stil den på køl i ca. 30 minutter. Bag den derefter i en 200° varm ovn i ca. 20 minutter (180° varmluft) til den er bagt helt færdig. Tag tærteformen ud af ovnen og lad den køle af. Citroncreme: Pisk citronskal, citronsaft, mel, mælk, æg og æggeblommer sammen i en gryde og kog cremen godt igennem under piskning. Skær smørret i små tern og pisk det i cremen. Fordel cremen i den forbagte tærtebund og lad den køle af i køleskabet.

5. Marengs: Pisk æggehviderne skummende med en elpisker. Tilsæt 4 spsk sukker og citronsaft og pisk videre indtil æggehviderne er helt stive. Vend resten af sukkeret i med en ske. Kom marengsen i en sprøjtepose med en stor, stjerneformet tyl, og sprøjt marengsen op på hele tærten. Har du ingen sprøjtepose, fordeles marengsen på tærten med en ske. Bag tærten i ovnen ved 250° (225° varmluft) i 5-10 minutter, til marengsen er gyldenbrun.

TIL DEN SØDE TAND...

Hjemmehygge i læ for regn og vind kalder på skønne kager og lækre desserter, der kan nydes under et tæppe på sofaen. Sæt tænderne i franske eclairs, blåbærsoftice med et strejf af sommer eller syndige karamelsnitter med guldstøv!

AF CAMILLA BIESBJERG MIKKELSEN, CAMILLA ZARAH LAWES, SUSANNE PALMQVIST, CHRISTINE BILLE NIELSEN – Foto: BETINA HASTOFT, COLOMBUS LETH, HENRIK FREEK